

Špela Brecelj

Mea Valens: *Uglašena: o strasti do potovanja in življenja.*

Maribor: Založba Mea, 2008.

Potopisne zgodbe imajo najmanj eno prednost pred fikcijskimi: ker je resničnost njihove vsebine vnaprej zagotovljena in ker bralec to ve, se jim ni treba podrežati zakonom verjetnosti. Izjemnosti, nenavadnosti se lahko prepustijo v celoti, brez zadržkov. Prepričljivost, ki je pri zgodbah estetska kvaliteta, se pri potopisih ne utemeljuje znotraj strukture besedila, ampak v zunajliterarnem, realnem svetu – in je zato apriorna in toliko bolj trdna. Tako si lahko potopisne zgodbe privoščijo izlete v nelogičnost, nepovezanost in čudežnost manj obremenjeno kot njihove fikcijske vrstnice. Paradoksalno (in ta lastnost je gotovo očitnejša) pa so na drugi strani potopisne zgodbe stvarnosti zavezane veliko bolj kot fikcijska literatura. Po eni strani se ravno zaradi trdnega temelja že preizkušene verjetnosti lahko svobodno oblikujejo, po drugi pa so temu temelju prisiljene ostati zveste. Zaporedja dogodkov, zapletov in razpletov, likov in motivov – vsega tega si avtor potopisec ne more izbirati. Tak avtor pravzaprav piše po nareku. Kar smo sprva imenovali prednost, ima torej lahko tudi nasproten učinek: ker se zgodbe utemeljujejo s tem, da so se zares zgodile, sicer ne potrebujejo trdno načrtanega ogrodja (odpustimo jim nesimetričnost in morebitno pomanjkanje globljega pomena motivov, celo nezaključenost). A ne samo, da takega ogrodja ne potrebujejo: potopisne zgodbe so mnogokrat prisiljene opustiti ustaljeno dramaturgijo kratke zgodbe zaradi zvestobi resničnosti. Ravno zvestoba pri popisovanju doživetega (in torej nekako vsiljenega) poteka dogodkov potopiscu preprečuje samovoljno oblikovanje snovi v skladu z merili lepega. Prav zato se odličnost potopisca meri z njegovo spretnostjo krmarjenja med resničnostjo in literarno obdelavo le-te.

Mea Valens vse to zanesljivo dobro ve. Devet kratkih zgodb, pospremljenih z avtorčinim predgovorom in zaključnim esejem, predstavlja njeno samostojno potepanje po magični Južni Ameriki. Kot da se ne bi

mogla prav odločiti med poročevalsko potopisnostjo in umetniško pripovedjo, Mea naslovi zgodbe precej poetično in le redko izrecno pove koordinate dogajanja, po drugi strani pa doda fotografije kot neizpodbitne dokaze za resničnost svojih besed. Njen jezik je živahen, igriv, slikovit; kjer je treba, si izmisli novo besedo; kjer jih lahko pogreša, jih izpušča. Z nenehnim nihanjem med zunanjim in notranjim dogajanjem, ki se naposled sprimeta v homogeno celoto, in s svobodnim, samosvojim izrazom se avtorica oddaljuje od polliterarnosti v literarnost, a se vanjo tudi spet vrača. V knjigo ujeti izseki poti so izbrani s posluhom za zgodbo, a vendar ostajajo zvesti dejanskosti, tu in tam tudi na račun zapleta, vrha ali zaključenosti.

Poglavitni čar teh zgodb je doživetost. Zaradi poskočnega tempa, zgoščenin, duhovitih opisov, bogastva zunanjega in notranjega sveta je branje užitek, a prava privlačnost, s katero zgodbe upravičijo svoj nastanek, je ravno njihova dokumentarnost. Prav ta odtehta občasne nastavke, ki se ne razvijejo, suspense, ki svojih obljub ne izpolnijo, in zavajajoče namige o tem, v katero smer se bo dogajanje nadaljevalo. Nič od tega ni moteče, takoj ko bralec ozave, da pisanja ne narekuje avtorica, ampak so njene besede samo medij za dogajanje, ki se spleta (bolj ali manj) brez njene volje.

Da je Mea samo popisovalka tistega, kar se je zgodilo, je gotovo tudi sama začutila na točki, ko se je odločila, da eno izmed svojih sicer prvoosebnihih zgodb napiše v tretji osebi. Občutek, da je stopila korak stran od sebe in da vidi svoje misli pred sabo kot na platnu, v zgodbah ni redek. Vsakokrat nam avtorica poleg zunanje zgodbe razprostre tudi svoje notranje dogajanje, in to z neprizanesljivo odkritostjo (kot je neprizanesljiva in odkrita tudi sama s seboj). Pa vendar ne moremo reči, da je njena popotniška izkušnja samo okvir za duhovno potovanje; bolj se zdi, da sta obe potovanji enakovredni, enako pomembni in neločljivo povezani v en sam doživljaj. Čeprav naslov *Uglašena* namiguje, da je bil poglavitni cilj potovanja odkritje notranje harmonije, avtorica v besedilih namenja pozornost tako svojemu svetu kot svetu okoli sebe, in to z enako gorečim zanimanjem. In čeprav jo želja po novih duhovnih izkušnjah vodi v eksperimentiranje s svetimi rastlinami in magičnimi napitki, zvarjenimi po starodavnih indijanskih receptih, enako uživa tudi v čisto posvetnih opravilih: peki palačink ali ležanju v viseči mreži, na primer. Zato tudi njeno pripovedovanje o poti ni samo metafora za notranje potovanje k sebi, ampak mu je priznana samostojna resničnost, doživeta neposredno. Avtorica je obrnjena navznoter in navzven hkrati, občutki sledijo zunanjemu dogajanju in ne nasprotno. Zato iskanje notranje uglasitve ni tako izrazito, kot sugerira naslov zbirke zgodb.

Knjigo bi pač najnatančneje označili za zbirko zgodb. Vseh devet besedil je samostojnih, zaključenih in razvrščenih v neobvezujoče zaporedje. Vsak naslov namreč začena novo zgodbo, ki ne potrebuje zunanjega dopolnila. Vseeno pa zgodbe povezuje skupno ozračje, v katero nas uvedejo že začetni nagovor (nekakšna esenca razmišljanj, ki sledijo v nadaljevanju) in kratko besedilo s skrivnostno tavitološkim naslovom *Ko je čas, je čas*. Tako se besedila razvrstijo v ubrano celoto, ki se zaokroži z dodatkom popotniških fotografij, pospremljenih v ustreznimi citati iz zgodb. S fotografijami bi se knjiga lepo končala.

Vendar tu še ni konec: avtorica namreč doda še esej. Esej sicer s svojim naslovom napoveduje razmišljanje v slogu, kakršnega smo bili vajeni v zgodbah, a je ta občutek žal zavajajoč. Izkaže se, da esej pomeni velik preskok z ene ravni na drugo, iz ene dimenzije v drugo. Skoraj tak, kot da bi ga napisal drug človek. Kot da bi si stala nasproti igriva intuicija in dlakocephski razum, si stojita nasproti Mea Valens in mag. Metka Peserl, prva popotnica z vsak dan novim imenom, druga slovenistka z akademskim nazivom. A ta antitetičnost še ni tisto, kar je moteče – soočenje teh dveh aspektov avtorice je nadvse zanimivo in bi se ga dalo tudi bolje izkoristiti. Problem je v tem, da v njunem govoru ni nobene vsebinske povezave, tako da govorita druga mimo druge. Esej namreč ne reflektira potovanja ali pisanja potopisa, ampak se, brez ozira na vse že zapisano, osredotoči na precej splošne pojme ustvarjanja, sprejemanja in razčlenjevanja literarne umetnosti. Bralec se težko znebi občutka, da esej samo parazitira na potopisnih zgodbah zaradi objave, nikakor pa ni tam natisnjen zato, ker bi se z njimi spuščal v dialog. Da se skozi razmišljanje vleče motiv uglaševanja, pač ne more upravičiti uvrstitve v knjigo *Uglašena: o strasti do potovanja in življenja*. Esej ni niti kaj prida avtopoetičen niti ni posebno kvaliteten primerek svoje zvrsti, zato žal ne postavlja prave pike na i in bi bilo gotovo bolje, če ga v knjigo ne bi uvrstili. K sreči pa ta neustreznost nima moči, da bi pokvaril okus celote. Je samo priča temu, da se avtorica odločno bolje odreže kot vodnica po eksotičnih pokrajinah in da njena ustvarjalna energija veliko svetleje zažari v besedah, ki jih niza prosto, neobremenjeno, intuitivno, uglašena s šepetajočim narekovanjem svoje poti.